

УДК 349.22

Я. В. Митько*здобувач кафедри правових основ господарської діяльності
Харківського національного університету внутрішніх справ*

НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ

Постановка проблеми. Ефективність та дієвість соціального захисту учасників бойових дій залежить від багатьох факторів, одним із яких є якість формування та реалізації державної політики у зазначеній сфері. Державна політика є оптимальним синтезом об'єктивних тенденцій суспільного розвитку і переважної більшості суб'єктивних тверджень людей про свої інтереси. Формування сукупності цілей, завдань і функцій держави, що нею практично реалізуються, засобів і методів, які при цьому використовуються, віддзеркалюють сутність держави, а правове закріплення здійснюється політичною системою та виражається державною політикою [1, с. 63]. На нашу думку, державна політика у сфері соціального захисту учасників бойових дій представляє собою цілеспрямовану діяльність держави в особі її уповноважених органів та їх посадових осіб, яка спрямована на те, щоб створити всі необхідні умови для забезпечення гідного рівня життя для даної категорії осіб.

Стан дослідження. Окремі проблемні питання соціального захисту учасників бойових дій у своїх наукових працях розглядали: С.С. Вітвіцький, Н.Ю. Заїка, О.А. Коваль, Ю.В. Кривенко, В.Д. Павлюк, Н.Б. Пацурія, Р.П. Підлипна, А.Ю. Подорожній, Є.Ю. Подорожній, С.М. Прилипко, М.Б. Ріппа, В.І. Фелик, О.В. Числицька, О.Ю. Янчук та інші. Однак, незважаючи на чималу кількість наукових розробок, єдиного комплексного дослідження, присвяченого удосконаленню державної політики у сфері соціального захисту учасників бойових дій так проведено і не було.

Саме тому метою статті є: визначити напрямки розвитку державної політики у сфері соціального захисту учасників бойових дій

Виклад основного матеріалу. Результативність та ефективність державної політики у сфері соціального захисту учасників бойових дій напряму залежить від того, як уповноважені органи дотримуються норм чинного законодавства України, а також соціальних, економічних та інших цінностей, які є притаманними сучасній соціально-спрямованій державі. Варто відзначити, що на сьогоднішній день державна політика у сфері соціального захисту учасників бойових дій, традиційно, спрямовується на розширення переліку пільг та інших гарантій, що, на нашу думку, має досить обмежений характер. А відтак,

ми переконані, що в сучасних умовах державна політика у сфері соціального захисту учасників бойових дій повинна розвиватись і в інших важливих напрямках.

Тож, першим напрямком розвитку державної політики у сфері соціального захисту учасників бойових дій є робота у пошуку джерел адекватного фінансування заходів із соціального захисту даної категорії громадян. Взагалі, фінансування – це надання грошових коштів на утримання соціальної сфери, інвестування, оборону та управління. Фінансування здійснюється за рахунок як централізованих, бюджетних та позабюджетних коштів, так і децентралізованих фондів відповідно до певних державних програм [2, с. 18]. В контексті визначеної проблематики – належне фінансування – це одна із найважливіших передумов належного соціального захисту учасників бойових дій, адже будь-які заходи вимагають грошових витрат, наприклад на утримання відповідних установ, виплати заробітної плати працівникам, виплати допомоги самим УБД, компенсацій, пільг, тощо.

Не можна не відзначити, що проблеми фінансування заходів соціального захисту учасників бойових дій зокрема, та всього населення взагалі, напряму пов'язані із децентралізаційними процесами які відбуваються в Україні. Напрями удосконалення фінансування системи соціального захисту в умовах децентралізації обумовлені необхідністю усунення низки існуючих недоліків: низької ефективності та якості соціальних послуг; невідповідності мережі бюджетних установ у сфері надання соціальних послуг її повноваженням; багаторівневою ієрархією мережі бюджетних установ; багаторічним недофінансуванням установ у сфері надання соціальних послуг; низькою ефективністю механізму кошторисного фінансування, не пов'язаного з результатами діяльності установ соціального захисту; відсутність правової регламентації діяльності адміністрації бюджетної установи щодо розпорядження доходами від іншої діяльності, що приводить до неефективного використання цих коштів; обмеження права споживача соціальних послуг на вибір постачальника послуг; держава та місцеві органи влади фактично виконують функції надання та фінансування установ у сфері надання соціальних послуг [3, с. 79]. А відтак О.В. Степанова слушно зазначає, що за таких умов існує нагальна необхідність

законодавчої регламентації та розробки відповідного нормативно правового акту, який би чітко розмежував функції фінансування соціального захисту населення. В умовах децентралізації формування потребують чіткі переліки соціальних послуг, що надаватимуться за рахунок бюджетних коштів на кожному ієрархічному рівні, з урахуванням нормативів закладених законодавством та стандартами надання відповідних соціальних послуг [3, с. 79].

Що ж стосується безпосередньо визначеної у роботі проблематики, то варто погодитись із точкою зору М.В. Кравченко, яка вказує, що із метою адекватного фінансування пільг і компенсацій військовослужбовцям, які сьогодні беруть участь у бойових діях на сході країни, та членам їхніх сімей, доцільно: по-перше, здійснити повний аудит наявної системи пільг і компенсацій, ввести їх електронну реєстрацію, що дасть можливість вивільнити значні кошти, які використати на пільги учасникам АТО; по-друге, в умовах зростання вартості житлово-комунальних послуг надати батькам та іншому з подружжя, дітям військовослужбовців або працівників органів внутрішніх справ, які перебувають у зоні АТО, 50 % знижки при оплаті користування житлом (квартирна плата) в межах норм, передбачених чинним законодавством, а також 50 % знижки плати за користування комунальними послугами в межах середніх норм споживання; по-третє, забезпечити збільшення (індексацію) розміру одноразової грошової допомоги відповідно до рівня інфляції для військовослужбовців та працівників МВС у разі їх загибелі (смерті), встановлення інвалідності або в разі часткової втрати працездатності без встановлення інвалідності при виконанні службового обов'язку; по-четверте, завершити роботу, направлену на усунення диспропорцій у розмірах компенсацій у разі загибелі (смерті) військовослужбовців, які належать до різних державних відомств [4, с. 41].

Таким чином, фінансове забезпечення соціального захисту учасників бойових дій, беззаперечно слід вважати одним із найбільш пріоритетних напрямків державної політики у досліджуваній сфері. Разом із тим, неможливо вирішити всі проблеми лише за допомогою грошей, а тому окремим напрямком розвитку державної політики у досліджуваній сфері є створення спеціалізованих реабілітаційних центрів для учасників бойових дій. За інформацією різних джерел, на сьогодні в збройному конфлікті на Сході України беруть участь близько 50 тис. українських солдатів, причому за останній час значно побільшало тих, хто повертається додому інвалідами не тільки у фізичному, а й у психологічному плані. Психологи зазначають, що реабілітація має важливе значення не тільки для самих вояків, а й для всього

суспільства. Експерти акцентують увагу на психологічній адаптації, якої потребують майже всі учасники АТО й переселенці із зони військового конфлікту. Медики вважають, що у випадку недостатнього лікування з часом поствоєнні симптоми не просто повертаються, а й посилюються. Солдатів, які пережили страхіття війни, часто мучать безсоння, відсутність емоцій, дратівливість. Для того щоб люди могли нормально адаптуватися до мирного життя, вони повинні пройти лікування. Психологи зауважують, що учасники тих страшних подій важко йдуть на контакт, адже думають, що час усевилікує і зазвичай тримають усе в собі [5].

Таким чином, необхідність розв'язання проблем реабілітації учасників АТО нині є одним з найбільш значущих питань, якому приділяється значна увага в засобах масової інформації та яке виноситься на порядок денний засідань урядових комітетів і громадських організацій. Багатогранність завдань медичної реабілітації постраждалих в АТО потребує ефективного функціонування цієї системи як самостійного напрямку клінічної та соціальної медицини. Як інформують ЗМІ, у МОЗ України створено окремий відділ медичної реабілітації та паліативної медицини, який буде курирувати роботу цього напрямку. Розробкою наукових програм, протоколів реабілітації, методичним керівництвом реабілітаційних закладів займаються дев'ять науково-дослідних установ [5].

Варто відзначити, що на сьогодні в Україні існує близько 20 реабілітаційних центрів, які здатні надати психологічну та фізичну допомогу учасникам бойових дій. Зокрема такі центри відкриті у: 1) Києві: Центр травматерапії «Повернення»; 2) Харків, Центр соціально-психологічної адаптації; 3) Дніпропетровськ, Програма соціально-психологічної адаптації; 4) Суми, Консультативний центр Психологічної кризової служби, 5) Запоріжжя, Консультативний центр; 6) Луцьк, Центр психологічної адаптації; 7) Черкаси, Центр реабілітації та адаптації; 8) Івано-Франківськ, Центр психологічної допомоги учасникам АТО; 9) Кривий Ріг, Реабілітаційно-консультаційний центр; 10) Кіровоград, Центр медико-психологічної реабілітації «КОМ-ПАС» на базі обласного госпіталю ветеранів війни; 11) Хмельницький, Центр психологічної допомоги учасникам АТО та їх сім'ям, на базі Центра розвитку «Простір»; 12) Чернігів, Служба психологічно-соціального відновлення, на базі обласної психоневрологічної лікарні; 13) Вінниця, Центр правової та психологічної допомоги учасникам АТО та членам їх родин, тощо.

Незважаючи на здавалось би чималий перелік реабілітаційних центрів варто відзначити, що їх кількість є недостатньою для того, щоб надати допомогу всім учасникам бойових дій, які її потре-

бують, що в свою чергу негативним чином впливає як на рівень довіри населення до держави, так і власне на здоров'я самих учасників бойових дій. Втім, у даній сфері існують проблеми і іншого характеру, які пов'язані: по-перше, із недостатньою кількістю кадрів у цій сфері; а по-друге, із якістю кадрового забезпечення установ, що відповідають за психологічну та фізичну реабілітацію учасників бойових дій. Звідси витікає, що наступним важливим напрямком державної політики у сфері соціального захисту учасників бойових дій має бути кадрове забезпечення.

В науці державного управління кадрове забезпечення визначається як комплекс дій, спрямований на стан і розвиток системи державного управління, свідомість, поведінку та діяльність суб'єктів управлінського процесу з метою досягнення цілей та реалізації функцій держави, відображених у Конституції та законодавчих актах, шляхом запровадження державної кадрової політики, виробленої політичною системою та законодавчо закріпленої, через діяльність органів державної влади, наділених необхідною компетенцією [6, с. 90]. Цікавою є думка О.Н. Люшиної, яка до функцій кадрового забезпечення відносить: створення умов для комплектування висококваліфікованими кадрами, навчання, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів; сприяння впровадженню новітніх методів і форм роботи з кадрами, розвитку ділових та моральних якостей працівників; надання сприяння в працевлаштуванні випускників; балансування потреб в кадрах на основі прогнозів стратегічного розвитку регіонів і підготовкою фахівців у вузах; моніторинг ринку праці; проведення аналізу результатів діяльності регіону відносно його кадрового забезпечення; вирішення соціально-побутових проблем працівників, питань надання встановлених чинним законодавством пільг та допомоги тощо [7].

Після початку антитерористичної операції у 2014 році стало очевидним, що в Україні існують великі проблеми у сфері кадрового забезпечення, зокрема у частині надання професійної допомоги у психологічній реабілітації тих осіб, що повернулись з війни. Ця проблема була пов'язана із тим, що у військових психологів фактично був відсутній практичний досвід допомоги такій категорії громадян, а відтак це негативним чином вплинуло на якість психологічної допомоги, що у подальшому призвело до сумних наслідків, які зокрема проявлялись у високому рівні вчинення самогубств учасниками АТО, нервових зривів, тощо. Все вказане говорить про те, що саме кадрове забезпечення має стати одним із найбільш пріоритетних напрямків державної політики щодо соціального захисту учасників бойових дій.

І останній напрямок державної політики, на який ми хотіли б звернути увагу в контексті ви-

значеної в роботі проблематики, це діяльність з приводу забезпечення реалізації права на працю учасників бойових дій. Право на працю – одне з фундаментальних прав людини, встановлене міжнародно-правовими актами і визнане усіма державами світу. Це право належить до групи соціально-економічних прав і в загальному сенсі відображає потребу людини створювати і здобувати джерела існування для себе і своєї сім'ї, реалізовувати свій творчий потенціал, виражати свою особистість. Право на працю і захист від безробіття проголошено Загальною декларацією прав людини (ООН, 1948 р.), Міжнародним Пактом про економічні, соціальні та культурні права (ООН, 1966 р.), ратифікованим Верховною Радою УРСР, Конвенціями і Рекомендаціями Міжнародної організації праці (МОП). На європейському рівні право на працю встановлено Європейською соціальною хартією (Рада Європи, 1961 р., переглянута у 1996 р.), підписаною Україною при вступі до Ради Європи [8].

То ж, що на сьогодні пропонує держава для учасників бойових дій у сфері забезпечення реалізації їх права на працю? Відповідно до Закону «Про внесення змін до статті 14 Закону України «Про зайнятість населення», роботодавцю, який працевлаштує на нове робоче місце (за направленням Державної служби зайнятості) учасників АТО терміном не менше ніж на 2 роки, щомісяця компенсуються фактичні витрати в розмірі єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування. Крім того, роботодавець не має права безпідставно відмовити учасникам АТО, які прийшли до нього влаштуватися на роботу, адже, відповідно до цього нового Закону, вони включаються до переліку громадян, на яких поширюються квоти при працевлаштуванні. Таким чином, частка учасників АТО разом із іншими пільговиками на підприємстві має становити не менше 5% [9]. Разом із тим, в даній сфері існує чимала кількість проблем. Зокрема, на нашу думку, держава повинна більш ґрунтовно підходити до питання стимулювання роботодавців щодо прийняття на роботу учасників бойових дій. Крім того, на сьогодні необхідною є розробка дієвої програми щодо розвитку бізнес-планів, які розробляються та пропонуються учасниками бойових дій.

Узагальнюючи весь наведений матеріал можемо констатувати, що у сучасних умовах державна політика у сфері соціального захисту учасників бойових дій є непослідовною, безсистемною та фрагментарною. Адже на сьогоднішній день діяльність держави спрямована лише на те, щоб якомога більше розширити перелік пільг та видів соціальних допомог. На наше переконання, такі кроки є хибними та не зовсім ефективними, особливо в контексті тієї політичної та економічної ситуації, яка склалась в нашій державі. А відтак,

ми переконані, що на сьогодні державна політика у сфері соціального захисту учасників бойових дій повинна розвиватись у таких напрямках:

– по-перше, у напрямку забезпечення належної реалізації вже існуючих пільг, гарантій, тощо. Адже на практиці учасники бойових дій постійно стикаються із проблемами, які пов'язані із отриманням пільг, допомоги, тощо, що часто пов'язано із недостатнім фінансуванням, або неналежно організованою роботою органу державної влади;

– по-друге, створення спеціалізованих реабілітаційних центрів, де учасники бойових дій зможуть безкоштовно відновитись психологічно та фізично, адже сьогодні для того, щоб отримати таку допомогу вони повинні «стояти у черзі» довгий період часу;

– по-третє, важливим напрямком є кадрове забезпечення реабілітаційних центрів для учасників бойових, зокрема відчутним є брак військових психологів;

– по-четверте, пошук джерел фінансування державних програм, розробка різного роду концепцій та стратегій у сфері соціального захисту учасників бойових дій;

– по-п'яте, створення всіх необхідних умов для реалізації учасниками бойових дій права на працю.

Таким чином, реалізація державної політики у вказаних напрямках, як вбачається, дозволить якісно покращити ефективність соціального захисту учасників бойових дій, а як результат підніме рівень довіри громадськості до органів державної влади. Що у своїй сукупності сприятиме соціальній, економічній та політичній стабільності в державі.

Література

1. Державне управління : навч. посіб. / А. Ф. Мельник, Ю. О. Оболенський, А. Ю. Васіна, Л. Ю. Гордієнко; за ред. А. Мельник. – К.: Знання-Прес, 2003. – 343 с.
2. Финансовое право: учебник для студ. высш. учеб. заведений, обуч. по напр. и спец. «Юриспруденция» / Н. М. Артемов, О. Н. Горбунова, И. Г. Денисова и др.; О. Н. Горбунова (отв. ред.). Москва: Юристъ, 1996. 400 с.
3. Степанова О. В. Фінансування соціального захисту в умовах децентралізації: зарубіжний досвід та національні реалії / О. В. Степанова // Інвестиції: практика та досвід. – 2016. – № 22. – С. 73–79
4. Кравченко М. В. Основні проблеми соціального захисту учасників АТО / М. В. Кравченко // Аспекти публічного управління. – 2015. – № 11-12. – С. 36–43.
5. Потіха А. Соціально-психологічна та медична реабілітація учасників АТО // [Електронний ресурс] Режим доступу: http://nbuviar.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=858:reabilitatsiya-uchasnikiv-ato&catid=8&Itemid=350
6. Ткаченко О. В. Методологічні засади дослідження кадрового забезпечення державного управління освітою в Україні / О. В. Ткаченко // Вісник

Київського Національного університету ім. Т. Г. Шевченка. – 2014. – № 1 (1). – С. 88–91

7. Люшина О. Н. Теоретико-методологічні основи кадрового забезпечення курортно-туристичного регіону: сутність, структура, особливості [Електронний ресурс] / О.Н. Люшина. – Режим доступу: <http://www.sworld.com.ua/konfer30/1072.pdf>

8. Болотіна Н.Б. Трудове право України: Підручник. – 5-те вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2008. – 860 с.

9. Работа для учасників АТО: чи працює закон? / [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://ckr.in.ua/articles/13341>

Анотація

Митько Я. В. Напрямки розвитку державної політики у сфері соціального захисту учасників бойових дій. – Стаття.

У статті, на основі аналізу наукових поглядів вчених та норм чинного законодавства України, надано авторське визначення поняття «державна політика у сфері соціального захисту учасників бойових дій». Констатовано, що у сучасних умовах державна політика у сфері соціального захисту учасників бойових дій є непослідовною, безсистемною та фрагментарною. Запропоновано власне бачення напрямків розвитку державної політики у сфері соціального захисту учасників бойових дій.

Ключові слова: напрямки розвитку, державна політика, соціальний захист, учасники бойових дій, законодавство.

Аннотация

Митько Я. В. Направления развития государственной политики в сфере социальной защиты участников боевых действий. – Статья.

В статье, на основе анализа научных взглядов ученых и норм действующего законодательства Украины, предоставлено авторское определение понятия «государственная политика в сфере социальной защиты участников боевых действий». Констатировано, что в современных условиях государственная политика в сфере социальной защиты участников боевых действий является непоследовательной, бессистемной и фрагментарной. Предложено собственное видение направлений развития государственной политики в сфере социальной защиты участников боевых действий.

Ключевые слова: направления развития, государственная политика, социальная защита, участники боевых действий, законодательство.

Summary

Mytko Ya. V. Areas of development of the state policy in the field of social protection of combatants. – Article.

In the article, based on the analysis of scientific views of scientists and the norms of the current legislation of Ukraine, author's definition of the concept "state policy in the field of social protection of participants in hostilities" was provided. It is stated that under current conditions state policy in the field of social protection of combatants is incoherent, unsystematic and fragmentary. The actual vision of the directions of development of the state policy in the field of social protection of participants in combat operations is offered.

Key words: directions of development, state policy, social protection, participants in hostilities, legislation.